

Nr 1723

av herr Helén m. fl.
om sysselsättningsstimulerande åtgärder.

A. Inledning

Den höga arbetslösheten visar att regeringen har misslyckats med den ekonomiska politiken. Andra tecken på detta är en fortsatt hög inflationstakt, stagnation i den ekonomiska tillväxten och låg total investeringstakt.

Regeringen har felbedömt tidpunkten för en konjunkturuppgång liksom hur snabbt en sysselsättningsökning, som följer med en sådan uppgång, inträffar.

Trots att stor enighet råder om behovet av åtgärder mot arbetslösheten har regeringen likväl inte önskat förelägga riksdagen beslutsunderlag i en sådan omfattning och i så god tid att riksdagen snabbt kan påverka sysselsättningsläget för instundande vintersäsong.

Den bedömning av det ekonomiska läget och sysselsättningsutvecklingen som så sent som i våras gjordes av regeringen har visat sig vara i viktiga avseenden felaktig. Det är i detta läge naturligt för folkpartiet att, under hänvisning till § 55 i riksdagsordningen, lägga fram förslag som, om de antas av riksdagen, snarast kan påverka sysselsättningen och få i gång en ekonomisk utveckling, som ger nya jobb på öppna marknaden.

Sammanfattning av folkpartiets förslag

Mot bakgrund av det rådande läget på arbetsmarknaden begär folkpartiet i denna motion omedelbara åtgärder:

1. Beslutet om att från januari 1973 fördubbla löneskatten måste snarast rivas upp.

2. För att stimulera investeringarna inom näringslivet ytterligare en tid begärs att det särskilda investeringsavdraget på 20 procent för maskin- och inventarieanskaffningar förlänges till att gälla även första kvartalet 1973.

3. För att stimulera byggnadsverksamheten föreslås ett tidsbegränsat investeringsavdrag på 10 procent för näringslivets byggnadsinvesteringar för tiden fram till 1 oktober 1973.

4. Fastighetsägare, som under tiden fram till 1 juli 1973 påbörjar upprustnings- eller ombyggnadsarbeten, bör beviljas avdrag i fastighetsdeklarationen med 20 procent av investeringsbeloppet i de fall arbetet utförts av från arbetsförmedling anvisad s. k. svårplacerad arbetskraft och i övriga fall med 10 procent.

5. Ökade medel bör anslås för ökad upprustning av vägar, vilket snabbt kan öka sysselsättningen särskilt i glesbygder.

6. SJ bör tidigare komma i gång med vissa arbeten.

7. Särskilda åtgärder måste nu sättas in av statsmakterna mot den oroande ungdomsarbetslösheten.

8. Riksdagen bör uttala att statsmakterna inte ensidigt kommer att utnyttja kreditpolitiken som stabiliserande faktor i nästa konjunkturfas.

9. Regeringen bör snarast inkalla en stabiliseringskonferens där företrädare för regering, riksdag och arbetsmarknadens parter gemensamt bedömer de grundläggande samhällsekonomiska frågorna i god tid före den kommande avtalsperioden.

I övrigt behandlas i motionen de ekonomiska och näringspolitiska åtgärder, som folkpartiet anser behövas för att även på sikt skapa trygga jobb och en ekonomisk tillväxt som ger nödvändigt utrymme för en socialliberal trygghetspolitik. Inte minst framhäves vikten av ett bättre skattesystem och ett stopp för de kraftiga prisstegringarna. Det måste löna sig att arbeta!

Ett års debatt

Redan under våren 1971 varnade vi för en försämrad sysselsättning. På hösten för nära ett år sedan föreslog folkpartiet i motion 1971:1491 en rad konjunkturstimulerande åtgärder. Även då åberopades det rådande ekonomiska läget, som kännetecknades av stor arbetslöshet och stagnation i ekonomin.

Folkpartiet föreslog bl. a. att mervärdeskatten skulle sänkas med 5 procent och att arbetsgivaravgiften skulle slopas helt i inre stödområdet och sänkas till 1 procent för landet i övrigt. Den icke socialistiska oppositionen enades i en gemensam reservation i ett helt program mot arbetslösheten.

Debatten har under en längre tid främst gällt huruvida ekonomin skall stimuleras med generella eller selektiva åtgärder – dvs. med allmänna eller punktvis inriktade åtgärder. Folkpartiet har härvid hävdats, att man bör kombinera generella och selektiva åtgärder. De nödvändiga arbetsmarknadspolitiska insatserna måste understödjas av en ekonomisk politik, som ger nya jobb.

Regeringens politik har emellertid i huvudsak varit inriktad på selektiva åtgärder. Det dominerande inslaget har varit direkta arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Men dagens arbetslöshetsstatistik visar, att regeringens ensidigt selektiva åtgärder varit helt otillräckliga och delvis felaktiga. Detta torde till stor del bero på att regeringen felbedömt konjunktursituationen. Det har visat sig svårt att vända utvecklingen med selektiva åtgärder. Utvecklingen visar i stället att generellt verkande åtgärder av det slag som folkpartiet föreslog redan bösten 1971, som stimulerar både efterfrågan och investeringsverksamheten på bred front, skulle varit det rätta greppet. Så har inte skett och arbetslösheten har bara förvärrats.

Därför preciserade folkpartiet, centerpartiet och moderata samlings-

partiet den ovannämnda grundsynen på den ekonomiska politiken också i maj i år i en gemensam reservation (FiU 1972:25). Men regeringen avvisade på nytt generella stimulanser.

Vad som nu framstår som särskilt olyckligt är att regeringen genom att envist avvisa varje generellt verkande åtgärd allvarligt minskat sitt handlingsutrymme i fråga om snabbt verkande åtgärder i ett förändrat konjunkturläge.

Konjunkturläget

Finansministern har i de senaste finansplanerna, i de stora ekonomiska debatterna i riksdagen och i en rad framträdanden givit uttryck för en konjunkturuppfattning, som varit betydligt mer optimistisk än den som företrätts av flertalet fackekonomer och olika organisationers utredningsorgan. Optimismen har gällt såväl tidpunkten för som styrkan i konjunkturomsvängningen. Finansministern har haft en sedvanligt optimistisk syn på utvecklingen, som saknat faktiskt-statistiskt stöd. Folkpartiets konjunkturuppfattning våren 1972 uttrycktes i en med centerpartiet gemensam motion (1972:1700):

Sammantaget innehåller den aktuella konjunkturbilden både positiva och negativa inslag, även om de positiva har tilltagande styrka. Bland de negativa inslagen märks kvarstående arbetslöshet, osäkerhet beträffande industrins kapacitet att möta en väntad exportefterfrågeökning och osäkerheten om industrins investeringsvilja. Vi vill också poängtera att vändpunkten för olika ekonomiska storheter kan inträffa vid olika tidpunkter. Det kan t. ex. dröja innan en ökning i orderingången får effekter på sysselsättningen, eftersom företagen under en tid kan ta varor från lager. Konjunkturbilden blir därför sällan entydig. Den senaste OECD-rapporten visar också att man inom OECD bedömer att den svenska konjunkturuppgången kommer senare än vad finansplanen antar.

Rapporter och översikter senare under hösten 1972, t. ex. från LO och statistiska centralbyrån, bekräftar vår konjunktursyn.

Föga har hänt som rubbar denna bild nu i höst även om den av alla väntade konjunkturuppgången givetvis måste ligga tidsmässigt närmare nu än för ett år sedan. Det avgörande är heller inte när konjunkturuppgången – i form av ökad efterfrågan – sker, utan vilken effekten blir på sysselsättningen. En ökad efterfrågan på varor torde inte tillräckligt snabbt ge utslag i en ökad efterfrågan på arbetskraft. Därtill är överkapaciteten för stor i industrin, därtill är lagren för stora i ingångsskedet och därtill är rationaliseringsivern – starkt påverkad av löne- och kostnadsläget – för stor. Ett bevis på detta är bl. a. den nettomässigt uteblivna efterfrågeökningen på arbetskraft, när arbetstidsförkortningen trätt i kraft.

Sammantaget torde det sålunda behövas åtgärder för att hjälpa i gång en väntad konjunkturuppgång, ge uppgången ett mera varaktigt verkande stöd samt klara det besvärliga arbetsmarknadsläget i vinter.

B. Sysselsättningsläget

När finansministern för ett år sedan avfärdade folkpartiets krav på generella åtgärder för att stimulera efterfrågan skedde det under hänvisning till en förestående konjunkturuppgång. I dag ett år senare är i själva verket arbetslösheten än större. Arbetslösheten har varje månad under 1972 varit högre än motsvarande månad 1971. Den arbetslöshet, som uppmättes i statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökning för september - 121 000 personer - är i själva verket högre än arbetslösheten under någon månad 1971. Inte heller det totala antalet sysselsatta ligger högre 1972 än 1971. Antalet nyanmälda lediga platser har för varje månad under januari till september varit lägre än motsvarande månad 1971. De senast presenterade siffrorna från oktober enligt AMS-statistiken - visar en fortsatt hög arbetslöshet och en minskning av antalet lediga platser.

Sysselsättningen inom industrin ligger nu 5-6 procent lägre än i mitten av 1970, vilket motsvarar ungefär 50 000 personer. Jämfört med första halvåret 1971 var antalet anställda arbetare första halvåret i år 2,6 procent lägre. Detta motsvarar en minskning av arbetsstyrkan med ca 25 000 personer. Sysselsättningen mätt i arbetstimmar har under samma tid minskat med hela 5,2 procent. Arbetstidsförkortningen har mest lett till rationaliseringar i stället för till nyanställningar.

Särskilt drabbade grupper

Arbetslösheten har drabbat vissa grupper särskilt hårt. Äldre som tjänat troget i årtionden men råkat arbeta i företag, som tvingas lägga ner, handikappade som vill få tillfälle att känna arbetets glädje och själva tjäna ihop sina pengar, kvinnor som är hemarbetande men vill ta ett förvärvsarbete utanför hemmet, ungdomar som just avslutat sin utbildning.

64 000 kvinnor var arbetslösa enligt arbetskraftsundersökningen i september. Arbetslösheten bland kvinnor i arbetskraften är betydligt högre än bland män, i september 3,9 procent mot 2,4 procent för män.

Ungefär 40 procent av de arbetslösa är ungdomar under 25 år. Antalet arbetslösa ungdomar var i september 46 000. Bara drygt en tredjedel av dessa är registrerade på arbetsförmedlingarna, vilket ökar svårigheterna att ge dem den hjälp de behöver.

Till detta kommer 23 000 ungdomar, som är latent arbetslösa, dvs. som skulle vilja ha ett jobb men inte anser det mödan värt att söka. Många förlänger också sina studier utöver vad de avsett, eftersom de inte får något jobb. En konsekvens av detta är ökad skuldsättning, som senare skall klaras. Detta gäller bl. a. många som läser på universitet. Ungefär 7 000 långtidsutbildade är registrerade som arbetslösa arbetssökande vid arbetsförmedlingarna. Den faktiska arbetslösheten är självfallet betydligt större.

Flertalet ungdomar står utan försäkringsskydd vid arbetslöshet. Detta

är en allvarlig brist i vårt trygghetssystem. Trots många löften har detta problem hitintills lämnats obeaktat av den socialdemokratiska regeringen.

Den stora ungdomsarbetslösheten utgör givetvis också ett stort socialt problem. Sysslösheten upplevs så negativ och så förnedrande av många ungdomar, att allvarliga sociala skadeverkningar hotar. Socialarbetare på fältet rapporterar "negativ aktivitet" bland ungdomar, och att sysslösheten bidrar till detta är uppenbart. Därför framstår varje åtgärd som kan ge ökad sysselsättning för ungdom som ytterligt viktig.

Otrygghet för nya grupper

Arbetslösheten har också nått grupper som tidigare varit relativt skyddade. Den ökning av efterfrågan på arbetskraft som nu sker gäller framför allt yrkesutbildade arbetare inom industrin. För icke specialutbildade arbetare och för tjänstemän, tekniker och dem som är inriktade på serviceyrken är läget betydligt mer bekymmersamt.

Under 1960-talets första hälft låg i genomsnitt antalet arbetslösa arbetslöshetsförsäkrade tjänstemän på 500–600. Sedan ökade arbetslösheten till drygt 2 000 under lågkonjunkturen 1968. Den låg kvar på denna nivå över högkonjunkturen 1969–1970 och ökade sedan kraftigt 1971 för att i sommar vara uppe i över 6 000. Andelen arbetslösa tjänstemän av samtliga arbetslösa försäkrade i arbetslöshetskassa har ökat de senaste åren för att nu vara uppe i 16 procent. Det finns också en tendens att tjänstemännen är mer långvarigt arbetslösa än andra kategorier. Varannan arbetslös medlem i en tjänstemannakassa är arbetslös mer än tre månader.

Också om man ser på industrins efterfrågan på tjänstemän och tekniker blir bilden dystur. I december 1971 uppgav 26 procent av företagen i en enkät för konjunkturinstitutet att de hade brist på yrkesarbetare och i juni i år säger 36 procent att de har en sådan brist. Men vid bägge tillfällena uppger bara en procent av företagen, att de har brist på tekniker och en procent att de har brist på andra tjänstemän. Detta är en klar försämring för tjänstemännen jämfört med tidigare år.

Strukturproblem

En konjunkturuppgång löser inte i sig hela sysselsättningsproblemet. Inom den egentliga industrin krävs det en ganska lång tid av starkt ökad försäljning för att företagen skall behöva nyanställa i större omfattning. Den ökade efterfrågan på arbetskraft som då följer är dessutom i stor utsträckning inriktad på en annan typ av arbetskraft än den som i dag är arbetslös, framför allt specialutbildade yrkesarbetare. Nedgången i byggandet - med betydande återverkningar också utanför den egentliga byggnadsindustrin - är mera ett strukturproblem än en fråga om konjunkturer. Den offentliga sektorn kan förväntas expandera betydligt mindre under de närmaste åren än vad den tidigare gjort. När företagen

får starkt ökade arbetskraftskostnader leder det till rationaliseringar och kostnadsbegränsande (=sysselsättningsminskande) investeringar. Rationaliseringar bedrivs nu i allt större utsträckning på tjänstemanna- och kontorssidan. Utbildningsexplosionen kulminerar och förser arbetsmarknaden med ett stort antal välutbildade personer tyvärr i huvudsak på andra områden än där det råder brist på arbetskraft.

Denna utveckling fordrar åtgärder på en rad områden. En sak står dock klar: den gör det än mer nödvändigt att få i gång en industriexpansion som både skapar nya resurser och ger fler sysselsättningsstillfällen.

C. Fler och tryggare jobb

Industrins investeringar

I en lång rad motioner och reservationer rörande den ekonomiska politiken har folkpartiet - liksom centerpartiet och moderata samlingspartiet - påtalat den oroande låga investeringsbenägenheten i industrin. Lika ofta har finansministern uttryckt förhoppningar om höga investeringstal och lika ofta haft anledning att besviket konstatera, att det råder betydande gap mellan förhoppningar och faktiskt utfall. Nedanstående tabell visar detta tydligt

Förändringarna av industrins bruttoinvesteringar i fasta priser (volym) sedan 1965

År	Förändring från föregående år enligt		
	Finansplan %	Kompl. prop. %	Faktiskt utfall %
1965	+ 6,5	+ 9	+ 7
1966	+ 14	+ 13	+ 7,5
1967	+ 3	± 0	2,5
1968	± 0	+ 4/5	- 3,5
1969	Viss ökning	+ 6	+ 5,7
1970	+ 10,5	+ 15	+ 5,0
1971	+ 12	+ 9	+ 3,0
1972	+ 3,5	+ 6	-

En del försök - huvudsakligen av selektivt slag - har gjorts från regeringens sida för att stimulera industrins investeringar. Tidvis har man i den allmänna debatten uttryckt förvåning över att företagen, trots dessa extra stimulanser, inte tycks reagera i önskvärd riktning i vad gäller investeringarna. Det torde främst bero på att investeringsbeslut baseras på förväntade avsättningsmöjligheter, priser, löner, kostnader - kort sagt, på förväntad lönsamhet. *Om avkastningen på en utbyggnad av kapaciteten inte ger mer än eller ens når upp till vanlig bankränta hjälper det inte mycket att det finns pengar tillgängliga.*

De mest aktuella bedömningarna rörande investeringsökningarna inom

industrin för år 1972 tyder på ökning i storleksordningen 3–5 procent i fasta priser. Detta är dock lägre än vad finansministern antagit i den reviderade finansplanen 1972. Utvecklingen för 1973 tyder på än svagare ökning. En betydande andel av investeringsökningarna 1972 faller på miljövård, vilket i och för sig är värdefullt. Dessutom är en stor del av investeringarna till för att hålla tillbaka kostnadsstegringar och inte för att bygga ut kapaciteten. De ger alltså färre arbetstillfällen, inte flera.

Visserligen utgör industriinvesteringarna en relativt liten del av den totala efterfrågan - 4-5 procent av totala BNP - men den tilldrar sig ändå stort intresse. De är ett mått på ekonomisk aktivitet och framtidstro. I dagsläget när de kommunala investeringarna och bostadsbyggandet visar sjunkande tendens finns alltså ett större utrymme för industrin att expandera inom. Den stora frågan är alltså om industrin förmår eller vill utnyttja detta läge och investera i byggnader, teknik och maskiner. Enligt vår bedömning torde det därför vara av stor betydelse - både i vad gäller sysselsättningen på kort sikt inom den utsatta byggnadssektorn och på längre sikt i vad gäller näringslivets produktionskapacitet - att ge särskilda stimulanser till byggnadsinvesteringar.

Eftersom det ännu inte råder någon risk att överhettningstendenser beträffande sysselsättningen gör sig gällande i samhällsekonomin torde en extra stimulans för *byggnadsinvesteringar* inom näringslivet få anses som en adekvat konjunkturpolitisk åtgärd. Men en tidsbegränsning måste göras. Folkpartiet föreslår sålunda att en tioprocentig skattemässig avdragsrätt för byggnadsinvesteringar inom näringslivet införes att gälla sådana byggnadsprojekt som är igångsatta enligt arbetsmarknadsmyndigheternas tidigare gällande kriterier före den första oktober 1973. Därvid vinner man en gynnsam inverkan på byggarbetssektorns sysselsättning även vintern 1973-1974. Det är vidare vår förhoppning att denna extra konjunkturpolitiska stimulans även kan medverka till att arbetsmiljön kan förbättras genom att arbetslokaler repareras, byggs om eller helt nyuppföres.

Dessutom föreslås i denna motion att den nu t. o. m. utgången av 1972 skattemässigt gällande avdragsrätten för *maskininvesteringar* utsträcks att gälla även första kvartalet 1973.

Lönsamheten

Avgörande för industrins investeringar är de framtida bedömningarna om lönsamhet.

Även om man använder olika kriterier på lönsamhet så har ekonomer i skilda läger länge pekat på en sjunkande nettoavkastning på investerat kapital. De större företagen visar härvidlag upp en bättre situation än de mindre och medelstora.

Enligt en rapport från industrins utredningsinstitut har nyföretagandet, mätt både i antal sysselsatta och antal arbetsställen, sjunkit drastiskt sedan mitten på 1960-talet. Det gäller också s. k. framtidsbranscher.

Nedgången har skett parallellt med en nedgång i lönsamhet och soliditet.

Var sjätte anställd i verkstadsindustrin arbetar i förlustföretag.

Om man betraktar lönsamheten enbart som ett mått på hur väl man lyckats med att producera och marknadsföra en vara eller en tjänst, pekar utvecklingen på att företagen har mött större och större svårigheter. En allmänt sjunkande lönsamhet innebär framför allt att benägenheten att satsa på nya objekt minskar. Dels finns det mindre eget kapital att investera tillbaka i företagen, dels innebär det mindre förmåga att dra till sig riskvilligt kapital utifrån.

Kreditpolitik

Även om god tillgång på krediter inte är nog för att utlösa investeringsbeslut är en fungerande kreditmarknad givetvis av stor betydelse. Därför är det viktigt att riksdagen klart uttalar sig för en ekonomisk politik, som inte på nytt kan komma att innebära ett ensidigt utnyttjande av kreditåtstramning som stabiliseringsmetod för den händelse konjunkturen skulle motivera åtstramande åtgärder.

En av de mera dystra erfarenheterna som näringslivet fick anledning notera från den förra konjunkturfasens järnhårda kreditpolitik var den osäkerhet och ryckighet den skapade för planeringsarbetet. I många fall varken kunde eller vågade man planera för en kommande tidsperiod, eftersom just kredit- och finansieringsläget var så oklart och osäkert. Ryckighet och osäkerhet i företagets planering blev alltså ett av flera negativa resultat av den förda kreditpolitiken. Erfarenheterna från förra konjunkturfasen 1970-1971 har heller inte glömts i de mindre och medelstora företagen. Många företag gick onkull och deras anställda förlorade sina arbeten, därför att kreditpolitiken var onödigt brutal.

En ny näringspolitik

Näringspolitikens första och största uppgift är att skapa sysselsättning. Näringspolitiken skall stödja och stimulera den inneboende utvecklingskraften som finns i ett näringsliv.

Den första försvarslinjen mot arbetslöshet går inne i de stabila företagen. Bara lönsamma, utvecklingsbara och solida företag kan ge de anställda trygghet. Givetvis gäller det inte bara tryggheten att ha och behålla ett arbete utan också att själva arbetsmiljön är trygg. Bara de lönsamma företagen kan i längden klara de stegrade kraven på bättre och sökrare arbetsmiljöer.

I olika motioner till 1972 års riksdag har folkpartiet bl. a. velat framhålla följande som inslag i en socialliberal näringspolitik för trygga jobb:

- Smidigare anpassning av konjunkturpolitiken
- Utveckling av den ekonomiska planeringen
- Åtgärder särskilt inriktade på de mindre och medelstora företagen,

t. ex. ökat stöd till företagarföreningarna, bättre kapitalförsörjning och exportstöd

- Regionalpolitik som en viktig del av näringspolitiken, lindrigare energiskatt, differentierad arbetsgivaravgift, regionalpolitisk användning av investeringsfonder, utvidgat transportstöd, sänkta tele-, flyg- och tågtaxor, fler satsningar på industricentra

- Ökad tillgång på riskvilligt kapital genom ökat sparande

- AP-fondernas medel tillbaka ut på lånemarknaden i decentraliserade former

- Ökat sparande inom företagen i vilket de anställda också får del.

Stabiliseringspolitik

Det måste löna sig att arbeta både för den enskilde och för företagen.

Ett skatte- och bidragssystem med starka inflationsdrivande inslag som det nuvarande liksom stora prisökningar går knappast att förena med kravet på en fortsatt ökad realstandard. Åtskilliga beräkningar har gjorts - nu senast LO's höstrapport - där man kan visa att stora nominella löneökningar äts upp av skatter och priser. Av 9 procent återstår endast 1 procent i realförbättring. På de två år som gått sedan regeringen införde prisstopp har livsmedelspriserna stigit med nära 20 procent.

Inte minst för att undvika en sådan utveckling och för att skapa balans i ekonomin är det viktigt att regeringen i god tid före nästa avtalsrörelse i stabiliseringskonferensens form söker samråd med riksdagen och arbetsmarknadens parter. Där kan statsmakterna bl. a. presentera sin syn på det ekonomiska läget och ange vilka åtgärder av betydelse för avtalsrörelsen den tänker vidta inom den ekonomiska politiken.

Stabiliseringskonferensernas viktigaste uppgift är att tjäna som ett forum för överläggningar mellan regeringen och berörda parter om det samhällsekonomiska läget och de aktuella fördelningspolitiska problemen. Självfallet skall dessa överläggningar stå helt fria från själva förhandlingsarbetet. Därför är det viktigt att konferenserna hålls i god tid före en kommande avtalsperiod.

Det är folkpartiets uppfattning att motiven för sådana överläggningar har ökat och blivit ännu klarare i ljuset av de erfarenheter som parterna på arbetsmarknaden redan nu dragit av innevarande treårsavtal. Av den aktuella debatten framgår att stora löntagargrupper nu ger uttryck för en uppfattning att stora nominella löneökningar endast leder till ökad inflation och därmed på sikt hotar de reala förbättringarna. Så har tydligen skett i bl. a. den senaste avtalsperioden. I den stora kompensationskapplöpningen mellan löner och priser/skatter är staten genom avsaknaden av bl. a. ett inflationsskydd i skattesystemet den part som vinner en för stor andel.

Konferenserna och diskussionerna måste startas redan *nu* för att det rätta tidsmässiga avståndet till avtalsrörelsen skall kunna erhållas. Därför föreslår folkpartiet detta i raden av omedelbara åtgärder i denna motion.

Inte minst har den nästan uteblivna reallöneökningen för stora löntagargrupper alltså nu blivit ytterligare ett starkt argument.

Med tillfredsställande besked om statsmakternas avsikter skulle arbetsmarknadens parter kunna förbereda en lugnare avtalsrörelse som ger realinkomstökningar utan att företagens konkurrenskraft äventyras. Om arbetsmarknadens parter kan ha förtroende för en regerings vilja och förmåga att klara inflationen är det i sig inflationsdämpande.

Skattesystemets inbyggda kompensationskrav får inte bara ogynnsamma effekter för stora löntagargrupper utan ställer också många företag i en kostnadssituation som gör produktionen olönsam och starkt minskar konkurrenskraften. Antalet utslagna företag har ökat medan nyetableringarna visar låg takt. Även den internationella konkurrenskraften försvagas.

Det mest uppmärksammade inslaget i denna allvarliga framtidsbild utgör givetvis de ökade avgifterna. Särskilt arbetsgivaravgiftens beslutade höjning har mött stark kritik. Att i nuvarande konjunkturläge fördubbla denna löneskatt är givetvis en direkt sysselsättningshämmande åtgärd. Det beslutet har f. ö. redan påverkat investeringsplaneringen för 1972 och den närmaste framtiden i dämpande riktning.

Det är vår uppfattning att en samlad satsning inom den ekonomiska politiken på bred front och med den inriktning vi här skisserat är ett alternativ till regeringens politik, som lett till arbetslöshet och stagnation. Garantin för fler trygga jobb består i ett starkt och fritt näringsliv inom en socialliberal ramhushållning.

D. Omedelbara åtgärder inriktade på att snabbt motverka arbetslösheten

De tidigare berörda ekonomisk-politiska åtgärderna kan sägas vara mer långsiktigt inriktade.

Men som också visats tidigare i avsnitt B är arbetslösheten för närvarande oacceptabelt hög, och åtgärder måste vidtagas med snabb inverkan.

Riv upp beslutet om fördubblad löneskatt

Den just nu viktigaste åtgärden är att beslutet om löneskatten rivs upp.

Det är orimligt att mitt i en vinter med rekordhög arbetslöshet fördubbla skatten på arbete.

Beslutet om den fördubblade löneskatten verkar redan innan det formellt träder i kraft. Det är viktigt att beslutet rivs upp så snart det är tekniskt möjligt. Riksdagen bör därför med förtur behandla denna fråga.

Om man rev upp beslutet om arbetsgivaravgiften nu, skulle det otvivelaktigt också ha en viktig indirekt positiv inverkan. Det skulle vara själva beviset för att regering och riksdag solidariserar sig med de arbetslösa och är beredda att satsa på en politik som skapar arbeten.

Företagen skulle därmed få anledning och råd att inte bara behålla utan också nyanställa arbetskraft. Inom industrin har man beräknat att den höjda löneskatten kan omräknas till en rationaliserings- och sysselsättningspotential på ca 12 000 arbetstillfällen. Det har säkert också stor betydelse att de tusentals ansvariga i mindre och medelstora företag upplever att de inte får ständigt nya pålagor. Det gäller att direkt påverka själva den ekonomiska möjligheten att nyrekrytera, när nu förestående konjunkturuppgång troligen stimulerar rekryteringsbenägenheten i näringslivet.

Särskilda åtgärder mot ungdomsarbetslösheten

Folkpartiet för här fram fem förslag mot ungdomsarbetslösheten:

1. Aterigen, den viktigaste åtgärden är att inte höja löneskatten. En stor del av dagens ungdom har en utbildning som är inriktad på arbetskraftsintensiva sektorer. När personal- och driftsinskränkningar måste göras, drabbar den ungdomen, som vanligen har den kortaste anställningstiden. Löneskatten motverkar nyanställningar.

2. Arbetsförmedlingen måste få större möjligheter att hjälpa arbetslösa ungdomar. Personalsituationen på arbetsförmedlingarna -- särskilt i tätortsområdena -- är nu sådan att den omöjliggör en individuell arbets- och utbildningsplanering för arbetssökande ungdomar och en önskvärd uppsökande verksamhet för att öka antalet lediga platser.

Personalförstärkningar måste göras. Förmedlingarna har inte resurser och organisation för att hjälpa alla kategorier och individer på det sätt som skulle behövas. Det leder också till att många inte tar kontakt med arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingarna måste också få bättre överblick över arbetsmarknaden, bl. a. genom interlokal arbetsförmedling och skyldighet för företag med fler än 10 anställda att anmäla lediga platser.

3. Fler praktikplatser måste skapas. Man beräknar att ca 17 000 i gymnasieskolans fyra- eller tvååriga tekniska linjer för sin utbildning måste skaffa praktikplatser.

Statliga verk och myndigheter bör inte bara komplettera näringslivets möjligheter utan gå i spetsen för att öka antalet praktikplatser. Enligt en undersökning inom statens personalnämnd är myndigheternas intresse lågt; 64 myndigheter har inte tagit en enda praktikant, bland dessa statens jämvägar med 42 500 anställda. Möjligheter för ungdomar att få praktikarbete är viktigt för att öka deras yrkeserfarenhet och bredda deras allmänna kunnande.

4. Att utnyttja en ofrivillig arbetslöshet för utbildning eller omskolning är en självklar tanke i arbetsmarknadspolitik. Men den har i alltför liten grad kommit att gälla de unga, som just lämnat skolan och ännu inte fått arbete. Såväl utbildningsmässiga som sociala skäl talar för att myndigheterna här borde gripa in och med kompletterande yrkesanpassad utbildning fylla arbetslöshetstiden med meningsfull sysselsättning.

Inom den befintliga skolorganisationen bör kommunerna kunna starta kortare eller längre kurser med yrkesinriktning för att ta hand om denna ungdom. Man skulle således utnyttja befintliga lokaler, lärare och undervisningsmateriel. En rad formella krav i fråga om antal elever, tid för avslutande av yrkesinriktade kurser, kursernas längd etc. finns i dag. Situationen är så allvarlig att statsmakterna nu bör ge kommunerna friare händer att anordna också kurser som inte uppfyller de formella kraven. Statsbidrag, förmedlat förslagsvis av arbetsmarknadsstyrelsen, måste givetvis skaffas fram för att täcka kommunernas extra kostnader liksom för ekonomiskt stöd till ungdomarna. Utifrån dessa förutsättningar bör kommunerna noga inventera vilka möjligheter som kan finnas att göra en extra insats. Inom arbetslöshetsnämnden i Stockholm har t. ex. redan frågan om kombinerade halvdagspraktikantplatser och halvdagsyrkesstudier varit uppe till behandling.

5. Den allmänna sysselsättningsförsäkring, som regeringen utlovade redan i valrörelsen 1968, har ännu inte kommit till stånd. Det har hårt drabbat många arbetslösa, särskilt den stora andelen ungdomar som saknar försäkringsskydd vid arbetslöshet. En allmän sysselsättningsförsäkring skulle ge dessa ungdomar ett grundskydd, men genom att också leda till en registrering av dem öka möjligheterna till samhälleliga insatser.

Reparera mer -- riv mindre

En av orsakerna bakom den höga arbetslösheten är den sjunkande igångsättningen av byggande av nya bostäder. Det är i sin tur bl. a. förorsakat just av den stagnerande ekonomiska utvecklingen. Med en större efterfrågan på arbetskraft följer också en större efterfrågan på bostäder. Det vore därför felaktigt att dra långtgående slutsatser om bostadsefterfrågans totala omfattning på längre sikt av det läge som i dag råder på bostadsmarknaden.

Trots en sådan reservation är det uppenbart att större andel av de bostäder av fullgod standard som årligen produceras kan erhållas genom upprustning av äldre fastigheter. Ett stelbent normtänkande i kvalitetsfrågor och den från kristiden kvarvarande hyresregleringen har bidragit till att många fastigheter förslitits och förslummats till dess endast rivning kunnat komma i fråga. En märkbar omsvängning är nu på väg. Det är då nödvändigt att den överenskommelse om statlig bostadsfinansiering som årligen ingås mellan riksbank och olika kreditinstitut inte lägger hinder i vägen för en sådan utveckling.

Behovet av en intensifierad upprustning av bostadshus är klart dokumenterat. Av 1970 års folk- och bostadsräkning framgår att ca 300 000 lägenheter saknar wc och centralvärme och drygt 600 000 lägenheter saknar eget bad- eller duschrum. Det är naturligtvis nödvändigt att dessa bostäder i görligaste mån rustas upp om riksdagens bostadspolitiska mål skall nås. En mycket viktig strävan därvidlag är att de hyresgäster som så önskar får möjlighet att återvända till sin bostad eller

fastighet när reparationen är utförd. Det är därför viktigt att inte orimligt höga kvalitetsnormer ställs upp som villkor för statliga lån. För att snabbt komma i gång med reparationsarbetena bör de tomma lägenheterna i nya flerfamiljshus i viss utsträckning ställas till förfogande som tillfälliga evakueringsbostäder.

Vi vill i det sammanhanget starkt understryka att den möjlighet att erhålla förbättringslån, som enligt vad regeringen aviserat skall ges allmännyttiga och kommunala företag, även måste utsträckas att gälla kooperativa och enskilda fastighetsägare. Enligt inrikesdepartementets beräkningar blir hyran per lägenhet ca 1 000 kr, lägre om reparationen finansieras med förbättringslån. För alla hyresgäster som bor i kooperativt eller enskilt ägda fastigheter begås en oacceptabel orättvisa om inte villkoren att erhålla förbättringslån får gälla för alla.

Den arbetslöshet som finns inom byggarbetskåren och bland hantverkare måste även på kort sikt leda till en snar expansion av ombyggnads- och reparationsarbete på äldre fastigheter. Det kan möjliggöras på flera vägar. Det av regeringen antydda stimulansstödet på 40 procent för byggarbetskraft, som av arbetsförmedlingarna bedöms som svårplacerad, är en väg som vi tidigare anvisat. Det räcker dock inte utan måste kompletteras med ytterligare åtgärder.

Det finansiella utrymme som skapats genom lägre igångsättning av nyproducerade bostäder måste i första hand användas för lån till reparationsarbeten. För att stimulera fastighetsägarna att snabbt komma i gång med dessa arbeten bör ett investeringsavdrag på fastighetsdeklarationen beviljas för arbeten som sätts i gång fram till 1 juli 1973. Investeringsavdraget bör beräknas på hela kostnaden för reparationsarbeten på flerfamiljshus, dvs. omfatta såväl bostadslägenheter som lokaler för butiker, kontor och hantverk. Det innebär emellertid att i de fall arbetena utförs av svårplacerad arbetskraft, för vilken det utgår särskilt bidrag, kommer underlaget på vilket investeringsavdraget beräknas att sjunka i motsvarande mån.

För att inte eliminera något av den stimulans att anställa äldre arbetskraft som det 40-procentiga bidraget till lönekostnaden utgör, bör procentsatsen för investeringsavdraget i dessa fall höjas. Vi föreslår sålunda att fastighetsägarna får göra ett investeringsavdrag på fastighetsdeklarationen för arbeten som satts i gång fram till 1 juli 1973 med 20 procent för de arbeten som utförts av arbetskraft för vilken särskilt sysselsättningsstöd utgår och för övriga arbeten med 10 procent.

Inventering av projekt för omedelbar igångsättning

Som ett led i bekämpningen av arbetslösheten förra vintern utgick särskilda statsbidrag till företag och kommuner för miljövärdande anläggningar. Det resulterade i en omfattande inventering i kommunerna av projekt som med kort varsel kunde sättas i gång. Den typen av inventering borde oftare än vad fallet är i dag ingå som en naturlig del av

en långsiktig investeringsplanering.

I ett yttrande över bl. a. vägverkets och SJ:s petita betonar AMS vikten av att investeringsplaneringen sker med hänsyn även till möjligheten att snabbt påbörja arbeten, som är lämpliga i tider med svag sysselsättning. En hög beredskap av det slaget i samtliga statliga verk skulle sannolikt avsevärt förkorta arbetslöshetstiden för många, samtidigt som arbetena väl anslöt till respektive verks prioriteringar.

Karlskrona utgör ett bra exempel på en kommun där denna typ av planering har utvecklats till en "sysselsättningsbank". Därigenom har man ett gott grepp om vilka arbeten som omedelbart kan påbörjas när arbetslösheten stiger. Det vore i hög grad önskvärt om en motsvarande planeringsberedskap byggdes upp i landets samtliga kommuner.

Inom de statliga verken torde även på kort sikt ett stort antal arbeten kunna påbörjas som förbättrar sysselsättningsläget. Såväl vägverkets som SJ:s petita ger vid handen att planeringen inte lägger hinder i vägen för att snabbt komma i gång med projekt som prioriteras högt av verken och som också ger ett betydande sysselsättningstillskott.

Sälunda skulle ytterligare medel till underhåll av vägnätet vara ytterst angelägna. Det nuvarande tillståndet med en fortgående kapitalförstörelse på grund av otillräckligt underhåll av vägarna borde ha lett till att den verksamheten starkare expanderat för att öka sysselsättningstillfällena. Inte minst eftersläpningen av utrustningen av enskilda vägar hade bort föranleda ökade anslag. Inför den stundande vintern med befarad fortsatt hög arbetslöshet är det viktigt att ytterligare medel tilldelas vägssektorn för att därigenom skapa fler arbeten.

Detsamma gäller järnvägstrafiken. Den långa rad av angelägna investeringsprojekt som SJ redovisar i sina petita bör prövas med förtur inom departementet för att så långt möjligt tidigarelägga igångsättningen. Det gäller såväl om- och nybyggnad av järnvägslinjer som diverse husbyggnader och säkerhetsanordningar utefter järnvägarna etc.

E. Hemställan

För att den akuta arbetslösheten effektivt skall kunna bekämpas fordras en fortsatt utbyggnad av de arbetsmarknadspolitiska insatserna, varvid åtgärder särskilt riktade mot ungdomsarbetslösheten framstår som synnerligen angelägna. Vissa, delvis selektiva, insatser måste alltså fortsätta och troligen också kompletteras med nya inslag. Men biträdes våra i denna motion framförda förslag till åtgärder kommer emellertid samtidigt behovet av sådana selektiva åtgärder att minska. Till bilden hör givetvis också att en underbalansering av statsbudgeten i rådande dåliga sysselsättningsläge är konjunkturpolitiskt väl motiverad.

Med hänsyn till sysselsättningsläget förutsätter vi att riksdagen med största skyndsamhet behandlar våra förslag.

Med hänvisning till det i förhållande till vårtriksdagen nya läge, som främst gäller beträffande konjunkturer och sysselsättning, hemställer vi

A. att riksdagen beslutar

1. att fördubblingen av den allmänna arbetsgivaravgiften efter den 1 januari 1973 inte skall träda i kraft;
2. att den nuvarande rätten till skattemässiga avskrivningar av gjorda maskin- och inventarieinvesteringar utsträcker till att gälla även första kvartalet 1973;
3. att en särskild rätt till skattemässiga avskrivningar med 10 procent införes avseende byggnadsinvesteringar inom näringslivet igångsatta före den 1 oktober 1973;
4. att fastighetsägare som under tiden fram till den 1 juli 1973 påbörjar upprustnings- eller ombyggnadsarbeten beviljas avdrag i fastighetsdeklarationen med 20 procent av investeringsbeloppet i de fall arbetet utförts av arbetsförmedling anvisad s. k. svårplacerad arbetskraft och i övriga fall med 10 procent;
5. att på tilläggsstat anslå erforderliga medel för drift av såväl statliga, kommunala som enskilda vägar;

B. att riksdagen hos Kungl Maj:t begär

6. att de av statens järnvägar planerade investeringarna prövas med förtur för att så långt möjligt tidigarelägga igångsättningen;
7. att särskilda arbetsmarknadspolitiska åtgärder av det slag som redovisas i denna motion vidtas mot ungdomsarbetslösheten;
8. att stabiliseringspolitiska konferenser snarast anordnas i enlighet med vad som framhållits i denna motion; samt

C. att riksdagen uttalar sig för

9. att ett ensidigt utnyttjande av kreditpolitiken som stabiliseringsmetod i en uppåtgående konjunktur ej bör ske.

Stockholm den 24 oktober 1973

GUNNAR HELÉN (fp)

OLLE DAHLÉN (fp)

SVEN GUSTAFSON (fp)

i Göteborg

SVEN ANTBY (fp)

INGEMAR MUNDEBO (fp)

SIGVARD LARSSON (fp)

i Umeå

CECILIA NETTELBRANDT (fp)

KARL ERIK ERIKSSON (fp)

i Arvika

ROLF WIRTÉN (fp)

SIGFRID LÖFGREN (fp)

PER AHLMARK (fp)

